

การรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาผ่านทางสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่

Perception of Lanna Identity via Architecture in Chiang Mai Province

ศิริชัย ธนทิพย์¹

บทคัดย่อ

สถาปัตยกรรมนอกจากการทำหน้าที่ในเรื่องประโยชน์ใช้สอยแล้ว ยังเป็นสื่อทางสายตาในการถ่ายทอดเรื่องราวที่เป็นนามธรรมต่างๆ อีกด้วย ในเบื้องต้น สถาปัตยกรรมแต่ละแห่งย่อมสื่อสารถึงแนวคิดและหรือปรัชญาการออกแบบของช่างหรือสถาปนิก แต่เมื่อสถาปัตยกรรมทั้งหลายของท้องถิ่นถูกรวมเป็นกลุ่มเดียวกัน การสื่อสารของกลุ่มจะเป็นเรื่องราวทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งเห็นได้จากเมืองที่มีอัตลักษณ์หลายแห่งในโลก อาทิ โรม เกียวโต เป็นต้น ในประเทศไทย เชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทยที่สืบทอดวัฒนธรรมล้านนา ภายในเขตเมืองเชียงใหม่มีสถาปัตยกรรมเก่าและใหม่เป็นจำนวนมาก มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและการใช้สอย ทำให้อัตลักษณ์ล้านนาของเมืองเลือนไป การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า การรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาผ่านทางสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่มีประสิทธิภาพอย่างไร ผลการวิจัยพบว่า ชาวไทยและชาวต่างชาติมีความคิดเห็นว่าจะสามารถรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาผ่านทางสถาปัตยกรรมส่วนประกอบสถาปัตยกรรม และรายละเอียดของสถาปัตยกรรมได้มากถึงมากที่สุด โดยเฉพาะกลุ่มไม้แกะสลัก ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมภายในเพื่อสร้างการรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาและการพัฒนาอัตลักษณ์ล้านนาให้มีความยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ: การรับรู้ การรับรู้ทางสายตา อัตลักษณ์ อัตลักษณ์ล้านนา สถาปัตยกรรมล้านนา

Abstract

Besides functional purposes, architectures also act as a visual mean to communicate abstract contents to people. Initially, each individual architecture usually conveys concepts or philosophies of its builders and architects. However, once these architectures in one community are grouped together, they can communicate the story of social and culture of the community. This characteristics can be seen in several major cities in the world such as Rome and Kyoto for instance. In Thailand, the city of Chiang Mai is a part of the Northern Provinces those inherit Lanna culture where old and new architectures with diversities both in functions and in styles are observed. The large diversities of architecture and styles sometimes can obscure Lanna identity of the city. This research explores how effective can Lanna identity be expressed via architectures in Chiang Mai. The findings show both Thais and foreigners have a similar opinion that Lanna identity in Chiang Mai can be expressed via architecture, architectural elements and details very effectively, particularly wood carving. The findings contribute to the development of architecture and interior design in Chiang Mai to sustain the Lanna identity perception in the future.

Keyword: Perception Visual Perception Identity Lanna identity Lanna Architecture

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา อ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้
วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.

1. บทนำ

สังคมมนุษย์มีลักษณะการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน และเป็นเมืองตามลำดับ ซึ่งองค์ประกอบทางกายภาพของเมืองประกอบด้วย สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ เส้นทางการเชื่อมต่อ และระบบสาธารณูปโภค โดยผังของเมืองเกิดได้จากการออกแบบหรือเกิดโดยธรรมชาติ องค์ประกอบเหล่านี้ทำให้เมืองแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน และอาจกล่าวได้ว่า สถาปัตยกรรมของแต่ละเมืองมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการรับรู้ภาพรวมของเมืองแต่ละแห่ง สถาปัตยกรรมมีผลต่อคนเราในหลายมิติ พื้นที่ใช้สอยเป็นประเด็นพื้นฐานโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเพื่ออยู่อาศัย ทำการค้า เพื่อกิจกรรมทางศาสนา หรืออื่นๆ เป็นผลให้สถาปัตยกรรมแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันไป ตามหน้าที่การใช้สอย และรสนิยมของเจ้าของ ผู้ใช้งาน ช่างก่อสร้าง รวมถึงสถาปนิก แต่ความแตกต่างที่เกิดขึ้นของสถาปัตยกรรมในแต่ละท้องถิ่นมีระดับของความแตกต่างไม่เท่ากัน สถาปัตยกรรมของเมืองในอดีตแต่ละแห่งมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันไม่มาก เช่น สถาปัตยกรรมโรมัน² แสดงให้เห็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีองค์ประกอบและวัสดุการก่อสร้างที่คล้ายคลึงกัน โดยมีระเบียบการออกแบบสถาปัตยกรรมที่ค่อนข้างชัดเจน อาคารสาธารณะจะมีช่วงเสากว้างกว่าอาคารส่วนตัว โครงสร้างใช้ระบบเสาและคาน การใช้โครงสร้างโดมในอาคารสาธารณะ ส่วนวัสดุที่ใช้ประกอบด้วยคอนกรีตแบบโรมัน การก่ออิฐ และไม้จริง ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นช่วงรอยต่อสำคัญของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมในยุโรป³ ในช่วงต้น ลักษณะทางสถาปัตยกรรมมีรายละเอียดและส่วนประดับมากขึ้น รูปทรงอาคารสูงชะลูด มีการสร้างอาคารหลายชั้นแต่ไม่สูงมาก รูปแบบโครงสร้างเป็นเสาคานและโดมเช่นเดิม ในช่วงปลายของศตวรรษ ความก้าวหน้าทางวิศวกรรมด้านโครงสร้างเหล็ก ได้เปลี่ยนโฉมหน้าของสถาปัตยกรรมไป มีความโปร่งเบามากขึ้น แต่ยังมีรายละเอียดสถาปัตยกรรมที่สืบทอดมาจากยุคก่อนหน้า มีการสร้างที่อยู่อาศัยแบบแมนชั่นหรือพาร์ทเมนท์ในเมือง ตัวอย่างวิศวกรรมกึ่งสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นของยุคนี้ ได้แก่ หอไอเฟล กรุงปารีส เป็นต้น ความโดดเด่นของเมืองไม่จำเป็นต้องอาศัยสถาปัตยกรรมที่สร้างด้วยวิศวกรรมยุคใหม่เสมอไป เช่น เมืองริเยรา ในฝรั่งเศส⁴ ความงามของเมืองกลับกลายเป็นสถาปัตยกรรมคอนกรีตที่ไม่สูงมาก เป็นรูปแบบอาร์ตเดโคและอาร์ตนูโว ที่มีรายละเอียดสถาปัตยกรรมปูนปั้นบนผิวผนัง การตกแต่งเสาและคาน การสลักตัวหนังสือบนผิวผนังปูน และการใช้เหล็กตัด ในปัจจุบัน การออกแบบสถาปัตยกรรมแทบจะไม่พบกับข้อจำกัดด้านวิศวกรรมทางการก่อสร้าง รูปแบบของเมืองเปลี่ยนโฉมหน้าอย่างเข้าสู่ยุคหนึ่ง⁵ สถาปัตยกรรมรูปทรงแปลกๆ แทกรัดกับสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่อยู่มาก่อน การทำงานของสถาปนิกไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ในขอบเขตของประเทศใดประเทศหนึ่งอีกต่อไป ทำให้รูปแบบของสถาปัตยกรรมจากสถาปนิกคนหนึ่งอาจปรากฏอยู่ในหลายประเทศ ความเป็นอัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นเริ่มเลือนหายไป การรับรู้ของผู้คนในการแยกแยะเมืองของแต่ละวัฒนธรรมยากลำบากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความเชื่อและวัฒนธรรมของคนในแต่ละท้องถิ่นยังคงอยู่ เช่น เมืองเซียงไฮ้⁶ ซึ่งเป็นเมืองในเขตเศรษฐกิจใหม่ของจีน มีความเจริญอย่างก้าวกระโดด สถาปัตยกรรมสมัยใหม่จากสถาปนิกหลายประเทศถูกสร้างขึ้น แต่ความเชื่อและความต้องการเฉพาะของคนท้องถิ่นยังคงมีอยู่ อาทิ สถาปัตยกรรมต้องมีขนาดใหญ่เพื่อให้เกิดความหมายเชิงสัญลักษณ์ ความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยเป็นข้อกำหนดในการออกแบบ เป็นต้น

พื้นที่เขตเมืองเก่าและพื้นที่ต่อเนื่องของจังหวัดเชียงใหม่ มีสถาปัตยกรรมเก่าจำนวนมากที่มีอัตลักษณ์ล้านนา คำว่า "ล้านนา" แปลมาจากคำศัพท์ภาษาบาลีคือ "ทสลกขเขตตนคร" แปลว่า "เมืองสิบแสนนา" ซึ่งหมายถึงดินแดนที่มีที่นาจำนวนมากนับล้าน ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 มีหลักฐานยืนยันได้อย่างชัดเจนมากขึ้น เมื่อ ดร.ฮันส์ เพนซ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์และจาริกล้านนา ได้นำเสนอบทความต่อที่ประชุมวิชาการเกี่ยวกับศิลาจารึกวัดเชียงสา พ.ศ. 2097 ว่าข้อความในจารึกนั้น

² Stierlin, H., & Stierlin, A. 2002. *The Roman Empire: From the Etruscans to the decline of the Roman Empire.* (1st ed.). Köln: Taschen.

³ Mignot, C. 1994. *Architecture of the 19th century.* (2nd ed.). Köln: Evergreen (Benedikt Taschen).

⁴ Bilas, C., Rosso, L., & Bilanges, T. 1999. *French Riviera: The 20s and 30s* (1st ed.). Paris: Telleri.

⁵ Murray, P., & Stevens, M. A. 1998. *New urban environments: British architecture and its European context* (1st ed.). Munich: Prestel.

⁶ Balfour, A., & Zheng, S. 2002. *World cities: Shanghai.* (1st ed.). Chichester, West Sussex: Wiley-Academy.

คำว่า “ลันนา” ใส่มัทธิ แต่ยังคงมีการโต้เถียงกัน จนเมื่อคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยซึ่งมีศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร เป็นประธาน ได้ให้ข้อสรุปว่า คำ “ลันนา” เป็นคำที่ถูกต้องแล้ว จึงเป็นอันยุติปัญหาข้อถกเถียง และใช้คำว่า “ลันนา” สืบมาจนถึงปัจจุบัน⁷

สถาปัตยกรรมลันนาแบ่งได้เป็นสามกลุ่ม โดยกลุ่มแรก ได้แก่ สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อท้องถิ่น มีความสำคัญมาก เพราะสร้างขึ้นด้วยแรงศรัทธาทั้งด้านกำลังกายกำลังทรัพย์จากชนชั้นปกครองและจากชาวบ้านทุกระดับ เพื่อสร้างเป็นถาวรวัตถุเท่าที่ความสามารถในยุคสมัยนั้นจะทำได้ จึงยังปรากฏหลงเหลือมาถึงปัจจุบัน กลุ่มที่สอง ได้แก่ สถาปัตยกรรมของชนชั้นปกครอง สันนิษฐานว่า มีความประณีตบรรจงแต่คงไม่เท่ากับสถาปัตยกรรมทางศาสนา ด้วยเหตุว่าในยุคแรกของอาณาจักรลันนา ไม่มีคติความเชื่อเรื่องผู้ปกครองเป็นสมมติเทพ ดังนั้น สถานที่ที่พำนักอาศัยควรมีลักษณะปกติไม่มีการประดับตกแต่งมากมาย อาจมีขนาดใหญ่กว่าที่อยู่อาศัยของชาวบ้านทั่วไป รวมถึงวัสดุที่ดีกว่าประเภทไม้จริงชนิดต่างๆ ส่วนกลุ่มที่สาม ได้แก่ บ้านหรือที่อยู่อาศัยของชาวบ้านทั่วไป มีทั้งการสร้างอย่างประณีตถาวร และอย่างไม่ถาวร

ต่อมาเมื่อมีการติดต่อค้าขายและสัมพันธ์กับภาคอื่นๆ ของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีรูปแบบการปกครองและการค้าขายที่มีชาวต่างประเทศร่วมด้วย ได้นำเอารูปแบบของสถาปัตยกรรมยุคใหม่เข้าไปเผยแพร่และมีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรมท้องถิ่นของลันนา เกิดการเปลี่ยนแปลงจากเดิม

สถาปัตยกรรมทางศาสนา แบ่งเป็นยุคสมัยต่างๆ ได้แก่ 1. สถาปัตยกรรมยุคก่อนลันนา 2. สถาปัตยกรรมสมัยราชวงศ์มังรายยุคต้น 3. สถาปัตยกรรมสมัยราชวงศ์มังรายยุคปลาย 4. สถาปัตยกรรมยุคใต้อาณาจอพม่า และ 5. สถาปัตยกรรมยุคประเทศราชสยาม

สถาปัตยกรรมของชนชั้นปกครอง สันนิษฐานว่าทำด้วยไม้จริง แต่มีขนาดใหญ่กว่าของชาวบ้านทั่วไป มีหลักฐานอ้างอิงได้ เช่น วิหารวัดพันเตา ซึ่งเดิมเป็นหอคำเจ้ามโหตรประเทศ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่สมัยรัตนโกสินทร์องค์ที่ 5 ซึ่งต่อมาในสมัยเจ้าอินทวิชยานนท์ได้ริ้อมาสร้างถาวรเป็นวิหารวัดพันเตา หอคำหลังนี้แต่เดิมยกพื้นใต้ถุนสูง ใช้เป็นห้องพระโรง ประกอบการงานพิธีเช่นเดียวกับห้องพระโรงเจ้านายในภาคกลาง⁸ ในเวลาต่อมาภายหลัง เรือนของชนชั้นปกครองมีลักษณะเป็นเรือนสองชั้น ชั้นล่างก่ออิฐฉาบปูน ชั้นบนเป็นไม้ เช่น คู่มเจ้าบุรีรัตน์กลางเวียงเชียงใหม่ เป็นต้น สำหรับผู้มีฐานะทางสังคม ผู้นำชุมชน หรือชนชั้นสูงของชุมชนชนบทและในเมือง นิยมปลูกเรือนกาแล ซึ่งมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือมีกาแลทำด้วยไม้แกะสลักอย่างงดงามประดับตรงส่วนยอดของจั่วหลังคา เรือนกาแลปลูกสร้างด้วยไม้จริง มีความประณีตและมีแบบแผนชัดเจน

สถาปัตยกรรมของชาวบ้าน มีหลายรูปแบบ เรือนของชาวบ้านเรียกว่าเรือนชนบทหรือเรือนไม้บัว เป็นเรือนกึ่งชั่วคราว ไม่มีแบบแผนมากนัก ยกพื้นไม่สูง สร้างด้วยไม้ไผ่หรือวัสดุหาง่ายภายในท้องถิ่น มุงด้วยตองติง ตับแฝก พื้นและฝาเป็นฟาก ส่วนชาวบ้านที่มีฐานะดีขึ้นนิยมสร้างบ้านด้วยไม้จริง จึงเรียกว่าเรือนไม้จริง ทำจากไม้จริงทั้งหลัง ในยุคแรกจะไม่มีมีการตกแต่งหลังคา จนกระทั่งวัฒนธรรมการปลูกเรือนของภาคกลางในสมัยรัชกาลที่ 5 แพร่เข้ามา จึงมีความซับซ้อนของเรือนมากขึ้น รวมถึงมีการประดับประดาตกแต่ง เช่น การตกแต่งหลังคาจากอิทธิพลของเรือนขนมปังขิงของอังกฤษ เรียกกันว่า เื่อสนสมัยกลาง

ปัจจุบัน รูปแบบสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่มีความหลากหลายมากทั้งการใช้สอยและรูปแบบของสถาปัตยกรรม อัตลักษณ์ความเป็นเมืองลันนาค่อยๆ เลือนไป ในขณะเดียวกัน ความมีอัตลักษณ์ของเมืองกลายเป็นสิ่งที่ผู้คนแสวงหา โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างถิ่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีความต้องการพบกับประสบการณ์ใหม่ อาทิ สถาปัตยกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ประกอบกับการเกิดแนวคิดการผลักดันให้เชียงใหม่เป็นเมืองมรดกโลก ความมีอัตลักษณ์ของเมืองจึงมีความสำคัญเพิ่มขึ้น ดังนั้น การวิจัยเพื่อศึกษาการรับรู้อัตลักษณ์ลันนาผ่านทางสถาปัตยกรรม จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ

⁷ สวัสดิ์ อ่องสกุล. 2539. **ประวัติศาสตร์ลันนา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

⁸ แฉ่งน้อย ปัญญพรรค์, อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และสมชาย ณ นครพนม. 2537. **เสน่ห์ไม้แกะสลักลันนา**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เรีงมัย. สารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

1. เพื่อทราบประสิทธิผลของการรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาผ่านทางสถาปัตยกรรม 2. เพื่อทราบระดับการรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาของชาวไทยและชาวต่างชาติตะวันตก

ประโยชน์ของการค้นพบของการวิจัย สามารถนำมาใช้งานได้หลายช่องทาง โดยประโยชน์หลัก คือ

1. เพื่อการใช้อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมทำหน้าที่สื่อสารวัฒนธรรมทางสังคมในอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อการพัฒนาการออกแบบสถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมภายใน ให้เกิดวิวัฒนาการของอัตลักษณ์สถาปัตยกรรมล้านนาใหม่ที่เข้มแข็งวัฒนธรรมทางสังคมของยุคปัจจุบัน

2. ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการเพื่อทราบว่าผู้คนมีการรับรู้อย่างไรที่ตรงไปตรงมาที่สุดวิธีหนึ่ง คือการสำรวจความคิดเห็นของประชากร ซึ่งความคิดเห็น (Opinion) หมายถึงการแสดงออกซึ่งวิจารณ์ญาณของบุคคลที่มีต่อเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ⁹ ซึ่งความคิดเห็นของแต่ละบุคคลเปลี่ยนแปลงไปตามข้อเท็จจริง (Fact) และทัศนคติหรือเจตคติ (Attitude) ของบุคคลนั้น ในขณะที่ทัศนคติแสดงความรู้สึกต่างๆ ไปเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นจะเป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งอาจสรุปความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ตามแผนภูมิที่ 1 ว่าความคิดเห็นเกิดจากการแปรข้อเท็จจริงหรือสิ่งที่ได้พบเห็นมา แต่การแปรข้อเท็จจริงนั้นย่อมแปรเปลี่ยนไปตามทัศนคติของบุคคล อย่างไรก็ตาม คำว่าทัศนคตินี้มีคำอื่นๆ ที่มักใช้ปะปนกันอยู่เสมอคือความเชื่อ (Belief) ความคิดเห็น (Opinion) ข้อเท็จจริง (Fact) และทัศนคติเป็นความรู้สึกที่มีอยู่ในตัวบุคคล พร้อมทั้งอคติหรือความลำเอียง ความคิด ความเชื่อ เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ซึ่งความคิดเห็นเป็นการแสดงทัศนคติออกมาปรากฏให้ผู้อื่นทราบ¹⁰ สามารถแสดงออกมาได้โดยการพูดหรือการเขียน ส่วนใหญ่จำถือว่าสิ่งที่มีมนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความในใจ เช่น การสำรวจประชามติ (Polling) ซึ่งนิยมทำกันมากทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เช่น การเลือกตั้งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหยั่งรู้ในเรื่องที่ต้องการ นับเป็นเครื่องมือสำคัญทางวิชาการในสังคม¹¹ ซึ่งหากมีการจัดการที่ดีแล้ว ผลการหยั่งประชามติจะมีความแม่นยำสูง การศึกษาและการสำรวจประชามติจึงการแสดงความคิดเห็นอย่างหนึ่ง

วิธีการวัดทัศนคติหรือเจตคติ (Attitude) ทำได้หลายอย่าง สำหรับการวิจัยนี้ ใช้การวัดแบบเทอร์สตัน (Louis Thurstone, 1928) ซึ่งเชื่อว่าทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ย่อมแตกต่างกันจากน้อยที่สุดไปถึงมากที่สุด จึงแบ่งระดับทัศนคติออกเป็นระดับ จากความรู้สึกเห็นด้วยน้อยที่สุดไปจนถึงระดับความรู้สึกที่เห็นด้วยมากที่สุด เรียกว่า มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

แผนภูมิ 1 ลักษณะของความคิดเห็นการแสดงเหตุผล

ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

⁹ สงวน สุทธิเลิศอรุณ. 2527. *ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: อักษรพัฒนาพาณิชย์.

¹⁰ พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์, วิศิษฐ์ศักดิ์ ไทยทอง, พรพิมล วรารุณพิทพวงค์ และแสงสุรีย์ สำอางกุล. 2525. *จิตวิทยาสังคมร่วมสมัย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

¹¹ นพมาศ ธีรเวคิน. 2542. *จิตวิทยาสังคมกับชีวิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

2.1 วิธีการวิจัย

ใช้แบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มประชากรในเขตเมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วยชาวเมือง และนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 200 คน ชาวต่างชาติจำนวน 200 คน รวมเป็น 400 คน ใช้แบบสอบถามที่เป็นคำถามปลายปิด (Close-Ended Question) โดยมีการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยการตรวจสอบความถูกต้องของภาษา การสื่อความหมาย ความสอดคล้องระหว่างภาพและคำถามให้อ่านง่ายและเกิดความเข้าใจในการสื่อสารตรงตามวัตถุประสงค์ และทดสอบความเชื่อถือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดสอบกับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความเข้าใจในเนื้อหาของแบบสอบถาม แล้วนำเอาข้อมูลของแบบสอบถามที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มาหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient of Alpha: α -Coefficient) ตามแบบของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของแบบสอบถามเท่ากับ 0.813 และเมื่อนำไปเทียบกับเกณฑ์สัมประสิทธิ์แอลฟา ซึ่งระบุว่าค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาไม่ควรต่ำกว่า 0.70 ดังนั้นจึงถือว่าแบบสอบถามอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลของการศึกษา โดยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยแต่ละข้อคำถามให้แสดงความคิดเห็นที่มีต่อรูปภาพ 5 ระดับ คือ ไม่มีอัตลักษณ์ล้านนา มีอัตลักษณ์ล้านนาน้อยที่สุด มีอัตลักษณ์ล้านนาน้อย มีอัตลักษณ์ล้านนามาก และมีอัตลักษณ์ล้านนามากที่สุด ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนนในแต่ละระดับดังแสดงในตาราง 1 สำหรับการแปลผล ได้นำคะแนนค่าเฉลี่ยคำตอบของความคิดเห็นมาเทียบกับเกณฑ์ โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ยดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 1 การให้ค่าคะแนนแก่ภาพคำถาม

รูปภาพมีอัตลักษณ์ล้านนา	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่มีเลย
ค่าคะแนน	4	3	2	1	0

ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

ตาราง 2 การแปลผลความมีอัตลักษณ์เป็นค่าคะแนนเฉลี่ย

ระดับคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
3.20-4.00	อัตลักษณ์ล้านนาในระดับมากที่สุด
2.40-3.19	มีอัตลักษณ์ล้านนาในระดับมาก
1.60-2.39	มีอัตลักษณ์ล้านนาในระดับน้อย
0.80-1.59	มีอัตลักษณ์ล้านนาในระดับน้อยที่สุด
0.00-0.79	ไม่มีอัตลักษณ์ล้านนาเลย

ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weight Mean Score: WMS) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา

3. ผลการวิจัย

3.1 ตารางแสดงผลค่าคะแนนเฉลี่ยของความคิดเห็นจากแบบสอบถาม

ผลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นถูกนำมาสรุปเป็นตารางแยกกลุ่มตามประเภทของรูปภาพ เป็นตารางที่ 3 ถึงตารางที่ 9 ซึ่งแสดงค่าเฉลี่ยความคิดเห็น โดยแนวตั้งของตารางแสดงประเภทกลุ่ม ค่าเฉลี่ยความเห็นชาวไทย ค่าเฉลี่ยความเห็นชาวต่างชาติ และค่าเฉลี่ยรวมทั้งหมด และในแนวนอน แสดงความคิดเห็นของแต่ละภาพ และแถวสุดท้ายเป็นค่าเฉลี่ยความเห็นในประเภทกลุ่มนั้นๆ

ตาราง 3 กลุ่มทิวทัศน์ธรรมชาติ

	ทิวทัศน์ธรรมชาติ	ชาวไทย	ชาวต่างชาติ	รวม
1	ทุ่งนาและภูเขา	1.44	2.86	2.15
2	เนินเขา	1.87	3.06	2.46
3	หมู่บ้านชาวเขา	2.42	2.73	2.57
4	นาขั้นบันได	2.73	2.98	2.86
5	ดอกกล้วยไม้	2.77	3.22	3.00
	ค่าเฉลี่ย	2.25	2.97	2.61

ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

ตาราง 4 กลุ่มลายผ้าทอพื้นเมือง

	ลายผ้าทอพื้นเมือง	ชาวไทย	ชาวต่างชาติ	รวม
1	ผ้าทอลายห่าง	2.77	3.01	2.89
2	ผ้าทอลายถี่	3.14	3.30	3.22
3	ผ้าทอลายถี่ (ขยายใหญ่)	2.89	3.10	2.99
4	ผ้าทอลายใหญ่	2.81	3.09	2.99
	ค่าเฉลี่ย	2.90	3.13	3.02

ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

ตาราง 5 กลุ่มสถาปัตยกรรม

	สถาปัตยกรรม	ชาวไทย	ชาวต่างชาติ	รวม
1	วิหารไม้หลังคาลาดชั้นแบบ 1	2.60	2.81	2.70
2	วิหารไม้หลังคาลาดชั้นแบบ 2	2.66	2.90	2.78
3	เจดีย์เหลี่ยม	2.57	2.88	2.73
4	บ้านไม้จริงชนบท	2.81	3.32	3.06
5	บ้านไม้ใผ่มุงตองตึง	2.79	3.32	3.05
	ค่าเฉลี่ย	2.69	3.05	2.86

ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา หรืออ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตาราง 6 กลุ่มส่วนประกอบสถาปัตยกรรม

	ส่วนประกอบสถาปัตยกรรม	ชาวไทย	ชาวต่างชาติ	รวม
1	ร้านตั้งหม้อน้ำต้ม	2.33	2.69	2.51
2	บานประตูไม้กลอนแบบจีน	2.72	3.22	2.97
3	ช่องลมเหนือหน้าต่าง	3.08	3.47	3.27
4	ผนังเอียงกรุไม้ไผ่สาน	2.87	3.34	3.10
5	หลังคาแบบแม่แจ่ม	2.55	3.07	2.81
6	ผนังไผ่สานช่องตารางใหญ่	2.52	3.12	2.82
7	ผนังไม้ไผ่สาน	2.85	3.41	3.13
8	โครงพื้นไม้ ผนังไผ่สาน	2.67	3.27	2.97
	ค่าเฉลี่ย	2.70	3.20	2.95

ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

ตาราง 7 กลุ่มไม้แกะสลัก

	ไม้แกะสลัก	ชาวไทย	ชาวต่างชาติ	รวม
1	หน้าบันลายละเอียด	2.86	3.01	2.94
2	ซุ้มเรือนแก้ว	3.27	3.37	3.32
3	ห้ายนต์	3.20	3.14	3.17
4	คันทวย	3.16	3.33	3.24
5	หน้าบันลายใหญ่	2.92	3.04	2.98
6	ซุ้มประตูลายละเอียด	2.97	2.98	2.97
7	บานประตูลายเทวดา	2.58	2.71	2.64
8	จั่วปีกนกทาสี	2.47	2.72	2.60
9	ซุ้มหน้าต่างทาสี	2.95	3.25	3.10
10	บานหน้าต่างลายเครือเถา	3.18	3.42	3.30
11	หน้าจั่วไม้ทาสี	3.27	3.53	3.40
12	หน้าบันไม้ต่างใหม่	2.22	2.63	2.42
13	บันลมมกรคายนาค	2.62	2.98	2.80
14	ดอกไม้ทาสี	2.56	3.01	2.78
15	ดอกไม้ทาสีตัดเส้นขอบ	2.97	3.34	3.15
	ค่าเฉลี่ย	2.88	3.09	2.99

ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา อ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้
วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.

ตาราง 8 กลุ่มลายปูนปั้น

	ปูนปั้น	ชาวไทย	ชาวต่างชาติ	รวม
1	ดอกไม้เดี่ยว	2.79	2.85	2.82
2	ลายประจำยาม	2.73	2.86	2.79
3	ตัวหึ่งานุนต่ำ	2.17	2.21	2.19
4	ซุ้มประตูและหน้าบัน	2.37	2.52	2.44
5	ตัวหึ่งานุนต่ำ	1.86	2.05	1.96
6	พญานาคนูนต่ำ	2.81	2.89	2.85
7	งูนูนต่ำ	1.68	1.92	1.80
8	เทวดานูนสูง	2.52	2.60	2.56
9	ลายก้านขดล้อมุม	2.38	2.55	2.46
10	ลายผ้าพุ่ง	2.96	2.98	2.97
11	เศียรพญานาคลอยตัว	2.60	2.79	2.70
12	นางอัปสรนูนสูง	2.60	2.68	2.54
13	ซุ้มประตูประดับนกยูง	2.50	2.48	2.49
14	กรอบหน้าต่างเครื่องเถา	3.12	3.26	3.19
15	คชสีห์นูนสูง	2.25	2.03	2.14
16	เศียรพญานาคลอยตัว	2.29	1.86	2.07
17	ลายประดับตัวพญานาค	3.03	3.07	3.05
18	สิงห์ลอยตัว	2.71	2.91	2.81
	ค่าเฉลี่ย	2.52	2.58	2.55

ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

ตาราง 9 กลุ่มลายลงรักปิดทองและภาพเขียนผนัง

	ลายลงรักปิดทอง	ชาวไทย	ชาวต่างชาติ	รวม
1	เทวดาบนบานประตู	2.53	2.75	2.64
2	ลายมังกร	3.09	3.12	3.10
3	ลายนกหงษ์	2.48	2.60	2.54
4	ภาพชาววัง	2.75	2.87	2.81
5	ภาพชาวบ้าน	2.92	2.95	2.93
	ค่าเฉลี่ย	2.75	2.86	2.80

ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา หรือทำซ้ำโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้จัดทำเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.1 สรุปผลการแสดงความคิดเห็นของชาวไทยและชาวต่างชาติ

จากผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มประชากรตัวอย่างชาวไทย 200 คนและชาวต่างชาติ 200 คน รวม 400 คน สามารถสรุปผลการรับรู้อัตลักษณ์ล้านนา โดยการศึกษาจากระดับคะแนนสูงสุด 5 อันดับแรกในแต่ละกลุ่ม แสดงผลของความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ล้านนาในกลุ่มที่ไม่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมแตกต่างกันมาก แต่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรม ซึ่งให้เห็นว่าสถาปัตยกรรมสามารถสื่อถึงอัตลักษณ์ล้านนาได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาผ่านกลุ่มรูปภาพที่ไม่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมนั้น ชาวต่างชาติเห็นว่าอัตลักษณ์ล้านนาอยู่ในระดับมากที่สุดถึงมากที่สุด ส่วนชาวไทยเห็นว่ามีอัตลักษณ์ล้านนาอยู่ในระดับน้อยถึงระดับมาก โดยทิวทัศน์ธรรมชาติได้คะแนนน้อยที่สุด ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าทิวทัศน์ธรรมชาติไม่แตกต่างจากภูมิภาคอื่นๆ ในประเทศไทย ซึ่งให้เห็นว่าประสบการณ์เดิมมีผลต่อการรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาด้วย ดังแสดงในแผนภูมิ 1 และชาวต่างชาติมีความตื่นตัวต่อสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นมากกว่าชาวไทย

2. การรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาผ่านรูปภาพกลุ่มสถาปัตยกรรมและส่วนประกอบสถาปัตยกรรมพบว่า ชาวต่างชาติให้ความเห็นที่สามารถรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาผ่านกลุ่มสถาปัตยกรรมในระดับมากที่สุดถึงมากที่สุดและกลุ่มส่วนประกอบสถาปัตยกรรมในระดับมากที่สุดทั้งหมด สำหรับชาวไทยเห็นว่าจะสามารถรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาผ่านกลุ่มสถาปัตยกรรมในระดับมาก และกลุ่มส่วนประกอบสถาปัตยกรรมในระดับมากเช่นเดียวกัน ดังแสดงในแผนภูมิ 2

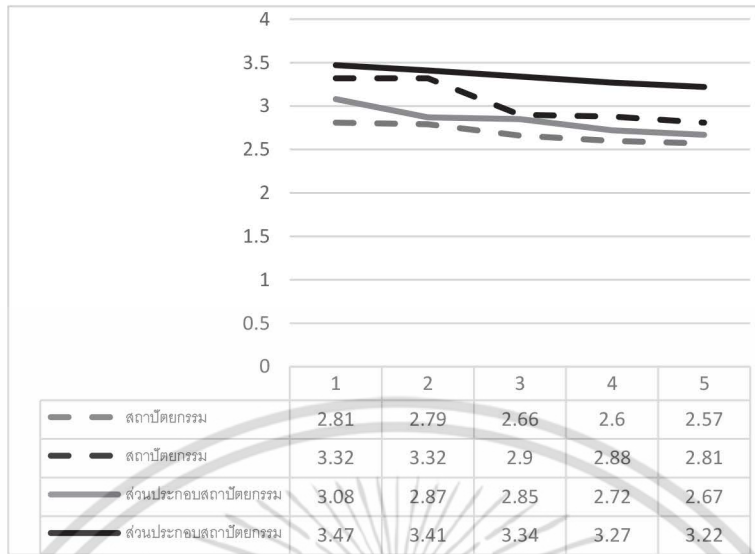
3. การรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาผ่านรูปภาพกลุ่มรายละเอียดสถาปัตยกรรม ชาวต่างชาติเห็นว่าจะสามารถรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาผ่านกลุ่มไม้แกะสลักในระดับมากที่สุดและเป็นระดับสูงสุดของทุกกลุ่ม กลุ่มปูนปั้นอยู่ในระดับมากที่สุดถึงมากที่สุด และกลุ่มลายผนังกับภาพเขียนอยู่ในระดับมาก ส่วนคนไทยเห็นว่าจะสามารถรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาผ่านกลุ่มไม้แกะสลักในระดับมากที่สุดถึงมากที่สุด ซึ่งมีคะแนนสูงสุดในทุกกลุ่มเช่นเดียวกัน กลุ่มปูนปั้นอยู่ในระดับมาก และกลุ่มลายผนังและภาพเขียนอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ดังแสดงในแผนภูมิ 3

แผนภูมิ 1 แสดงการรับรู้อัตลักษณ์ล้านนาผ่านรูปภาพที่ไม่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรม

ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา

แผนภูมิ 2 แสดงการรับรู้อัตลักษณ์ผ่านภาพลักษณ์กลุ่มสถาปัตยกรรมและกลุ่มส่วนประกอบสถาปัตยกรรม
ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

แผนภูมิ 3 แสดงการรับรู้อัตลักษณ์ผ่านภาพลักษณ์รายละเอียดสถาปัตยกรรม
และกลุ่มลายผนังกับภาพเขียนผนัง
ที่มา: ผู้วิจัย, 2553

4. สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ชาวไทยและชาวต่างชาติสามารถรับรู้เรื่องอัตลักษณ์ผ่านสถาปัตยกรรม ส่วนประกอบสถาปัตยกรรม และรายละเอียดสถาปัตยกรรมได้ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยชาวต่างชาติให้ระดับการรับรู้ที่สูงกว่าชาวไทย โดยกลุ่มที่ได้รับระดับคะแนนสูงสุดทั้งจากชาวต่างชาติและชาวไทยคือกลุ่มไม้แกะสลัก ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าไม้แกะสลักมีความเหมาะสมกับการนำมาใช้เพื่อสื่ออัตลักษณ์ผ่านภาพลักษณ์ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ทั้งในงานสถาปัตยกรรมและงานสถาปัตยกรรมภายในได้เป็นอย่างดี รวมถึงการนำไม้มาใช้เป็นโครงสร้างสถาปัตยกรรมและส่วนประกอบสถาปัตยกรรมด้วย เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรใช้งานเพื่อการศึกษเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา... อย่างไรก็ดีเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารอ้างอิง

- จรรยา ยาคะสาร, พลแก้ว วัชรชัยสุรพล, อัญชญา ดุจจามุทัศน์ และภาคิน พลอยภิษา. 2553. **อัตลักษณ์ไทยล้านนา**สถาปนา. (พิมพ์ครั้งที่ 1). เชียงใหม่: สำนักงานสาธาณสุขจังหวัดเชียงใหม่.
- นพมาศ ธีรเวคิน. 2542. **จิตวิทยาสังคมกับชีวิต**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แน่นน้อย ปัญจพรรค, อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และสมชาย ณ นครพนม. 2537. **เสน่ห์ไม้แกะสลักล้านนา**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เรีงรมย์.
- พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์, วิศิษฐ์ศักดิ์ ไทยทอง, พรพิมล วราวุฒิพุทธพงศ์ และแสงสุรีย์ สำอางกุล. 2525. **จิตวิทยาสังคมร่วมสมัย**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. 2527. **ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพฯ: อักษรพัฒนาพาณิชย์.
- สวัสดิ์ อ่องสกุล. 2539. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
- Balfour, A., & Zheng, S. 2002. **World cities: Shanghai** (1st ed.). Chichester, West Sussex: Wiley-Academy.
- Bilas, C., Rosso, L., & Bilanges, T. (1999). **French Riviera: The 20s and 30s** (1st ed.). Paris: Telleri.
- Mignot, C. 1994. **Architecture of the 19th century** (2nd ed.). Köln: Evergreen (Benedikt Taschen).
- Murray, P., & Stevens, M. A. 1998. **New urban environments: British architecture and its European context** (1st ed.). Munich: Prestel.
- Stierlin, H., & Stierlin, A. 2002. **The Roman Empire: From the Etruscans to the decline of the Roman Empire** (1st ed.). Köln: Taschen.